

มรดกทางความคิดของเจ้าจักรวรรดิ ต่อการสร้างสันติภาพโลกปัจจุบัน

นางวาทกร ดร.หิสาชนก มั่งคั่ง
รองผู้อำนวยการกองวิชาเสนาธิการก
ฝ่ายวิชาการ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามว่าจะอธิบายสันติภาพโลกในปัจจุบัน จากมุมมองของสำนักอังกฤษได้อย่างไร โดยสำนักอังกฤษมีฐานความคิดอยู่ที่กฎธรรมชาติ และระเบียบในสังคมระหว่างประเทศซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากประวัติศาสตร์ของ อังกฤษในยุคจักรวรรดินิยมในศตวรรษที่ ๑๙ และได้รับการสานต่อโดยสหรัฐอเมริกา หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ และสงครามเย็นในนามของระเบียบโลกเสรี เครื่องมือสำคัญของ การรักษาระเบียบโลกเสรีไว้มีทั้งกำลังรบ โดยเฉพาะสมุททานุภาพ และกลไกเสรีนิยม ระหว่างประเทศ ได้แก่ ระบบทุนนิยมเสรี ระบอบประชาธิปไตย และองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งสรุปเป็นแนวคิดเสรีนิยม และเมื่อพิจารณาการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีนแล้ว จะพบว่าถึงแม้ระบอบการปกครองของจีนจะยังคงเป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อยู่ก็ตาม จีนจำเป็นต้องอาศัยระเบียบโลกเสรีในการเติบโตในอนาคต เพราะในโลกยุคปัจจุบัน แนวคิดเสรีนิยมถือเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองสุดท้ายของมนุษยชาติ

สันติภาพโลกในปัจจุบันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก ๒ ประการ ได้แก่ อำนาจ กับจริยธรรมในการเมืองระหว่างประเทศ^๑ อำนาจเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่ขับเคลื่อนนโยบาย ต่าง ๆ ของรัฐให้ปรากฏเป็นจริง เช่น จีนใช้อำนาจทางการทหารและการเงินเพื่อสร้าง เกาะเทียมในทะเลจีนใต้ สหรัฐฯ ใช้อำนาจทางการทหารรักษาอุดมการณ์เสรีนิยมในช่วง สงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้น แต่มีอำนาจอีกแบบหนึ่งที่มีผลต่อความคิดทางการเมือง ของผู้คนในโลก เช่น เสรีภาพ ประชาธิปไตย เป็นต้น อำนาจแบบนี้เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ในการเมืองระหว่างประเทศเพราะมนุษย์ต้องการเหตุผลและความสุขในการดำรงชีวิต รัฐมีหน้าที่สร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับประชาชนของตนเอง ดังนั้น จริยธรรมระหว่าง ประเทศจึงมีความหมายในแง่ที่เป็นหลักการหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างรัฐต่าง ๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเกิดความมั่นคงระหว่างประเทศอย่างยั่งยืน

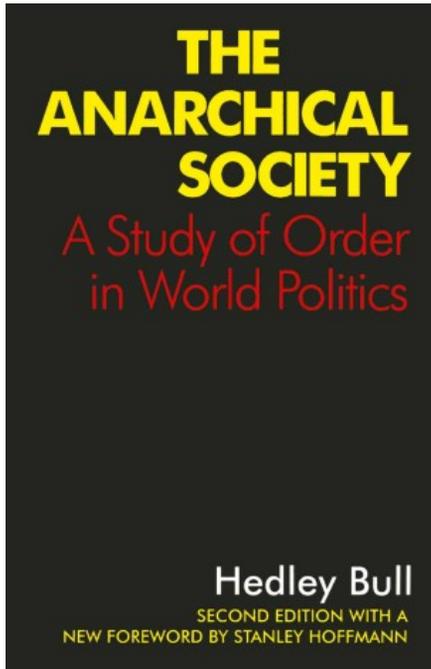
บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า “สันติภาพระหว่างประเทศเป็นมรดกตกทอด จากการสร้างจักรวรรดิอังกฤษจากการผสมผสานระหว่างอำนาจกับจริยธรรมจนเกิด เป็นระเบียบ (Order) ในสังคมระหว่างประเทศขึ้นและแสดงออกให้เห็นผ่านกลไก ในการเมืองระหว่างประเทศที่ได้รับการสานต่อโดยระเบียบโลกเสรีแบบอเมริกัน” ทฤษฎีที่อธิบายสันติภาพระหว่างประเทศดังกล่าวรู้จักกันดีในชื่อของ “สำนักอังกฤษ (The English School)” ในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มองภาพของโลก เป็นองค์รวมแล้วค่อย ๆ อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในการเมืองระหว่างประเทศ จากภาพรวมนั้น

ประเด็นต่าง ๆ ในบทความนี้ประกอบด้วย ประเด็นแรก แนวคิดเรื่องระเบียบ ในทฤษฎีสถาบันอังกฤษซึ่งจะให้ความหมายของระเบียบในสังคมนระหว่างประเทศและมุมมองของสำนักอังกฤษต่อสันติภาพโลก ประเด็นที่สอง ประวัติศาสตร์การครองความเป็นเจ้าของอังกฤษและสหรัฐฯ ภายใต้แนวคิดเสรีนิยมโดยเริ่มจากกำเนิดของจักรวรรดิอังกฤษ ระเบียบการค้าเสรี ประชาธิปไตย และการใช้สมุททานุภาพในการรักษาระเบียบดังกล่าว และจบที่การก้าวขึ้นมามีความเป็นเจ้าของสหรัฐฯ ประเด็นสุดท้าย แนวคิดเสรีนิยมในระเบียบโลกเสรีของสหรัฐฯ ส่วนนี้จะฉายภาพเหรียญสองด้านของการครองความเป็นเจ้าของสหรัฐฯ ด้านหนึ่งเป็นภาพของผู้ยึดมั่นในเสรีนิยมและอุทิศตนเองเพื่อรักษาระเบียบนี้เอาไว้ อีกด้านหนึ่งเป็นภาพของผู้สร้างจักรวรรดิเสรีนิยมที่มีต้นแบบมาจากอังกฤษและใช้กำลังทหารในการทำให้อังกฤษรอดพ้นได้ต่อไป และภาพอนาคตความขัดแย้งที่มีกับจีนซึ่งกำลังก้าวขึ้นมาท้าทายระเบียบโลกแบบเสรีนิยมนี้

สำนักอังกฤษกับระเบียบในสังคมนระหว่างประเทศ

หนังสือเล่มสำคัญของสำนักอังกฤษชื่อ *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* เขียนโดย เฮดลีย์ บูลต์ วัตถุประสงค์ของบูลต์ในการเขียนตำราเล่มนี้ขึ้นเพื่อศึกษาธรรมชาติของระเบียบในการเมืองโลก โดยตอบคำถามพื้นฐาน ๓ ประการ ซึ่งเป็นคำถามหลักของแต่ละส่วน ได้แก่ ระเบียบในการเมืองโลกคืออะไร มีวิธีการอย่างไรในการรักษาระเบียบในการเมืองโลกไว้ภายใต้ระบบรัฐอธิปไตยในปัจจุบัน และระบบรัฐอธิปไตยในปัจจุบันยังเป็นหนทางที่เป็นไปได้ในระเบียบโลกได้อยู่หรือไม่ ในที่นี้จะพิจารณาตอบคำถามข้อแรกที่ว่าด้วยธรรมชาติของระเบียบในการเมืองโลกเท่านั้น โดยจะแยกประเด็นออกเป็น ๓ ประการ ได้แก่ แนวความคิดเรื่องระเบียบในการเมืองโลกเป็นอย่างไร การเมืองโลกมีระเบียบปรากฏขึ้นจริงหรือไม่ การดำรงไว้ซึ่งระเบียบในการเมืองโลกอย่างไร

การศึกษาการเมืองโลกต้องเริ่มด้วยการตั้งคำถามว่าสิ่งนี้คืออะไร บูลต์เริ่มต้นด้วยการให้ความหมายกับระเบียบในชีวิตทางสังคม จากนั้นก็จะเป็นระเบียบในระบบรัฐ และสุดท้ายระเบียบในการเมืองโลกต่อไป โดยทั่วไปการที่สิ่งใดก็ตามมีระเบียบจะหมายความว่าส่วนต่าง ๆ ของสิ่งนั้นมีรูปแบบความสัมพันธ์บางอย่างที่มีหลักการรองรับอยู่ เช่น หนังสือที่จัดเรียงอยู่บนชั้นวางแสดงให้เห็นว่ามีระเบียบ แต่หากจะกล่าวถึงระเบียบในชีวิตทางสังคมจะหมายถึงรูปแบบเฉพาะของพฤติกรรมทางสังคมมนุษย์ การที่สังคมมนุษย์อยู่ในสภาวะสงครามระหว่างกันตลอดเวลา แม้ว่าจะมีรูปแบบชัดเจนแต่ในที่นี้ไม่ถือว่าเป็น “ระเบียบ” ที่หมายถึง แต่จะเรียกว่า “ความไร้ระเบียบ” มากกว่า

ภาพ ตำราเรื่องสังคมอนาธิปไตยของเฮดลีย์ บูลล์

ที่มา : <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-1-349-24028-9>

ดังนั้น ระเบียบในชีวิตทางสังคมของมนุษย์จะเป็นรูปแบบเฉพาะที่จะนำไปสู่ “เป้าหมายหรือคุณค่า” บางอย่าง คำถามคือเป้าหมายที่ว่าเป็นคืออะไร บูลล์ยกตัวอย่างแนวความคิดเรื่องระเบียบของเซนตอเกิสทีนว่าหมายถึง “ธรรมชาติของแต่ละส่วนซึ่งจะเหมาะสมตามทำที่ที่ดีของตนเอง” นิยามนี้มีปัญหาเพราะคำว่าดีหรือเหมาะสมในที่นี้เป็นไปเพื่ออะไร เช่น ระบอบเก่าก่อนปฏิวัติฝรั่งเศส (Ancien Régime) กับระบอบหลังเกิดการปฏิวัติฝรั่งเศส (Revolutionary France) นั้นต่างมีเป้าหมายหรือคุณค่าทางสังคมที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม เป้าหมายหรือคุณค่าทางสังคมที่เป็นพื้นฐานในการที่จะทำให้ชีวิตทางสังคมมีระเบียบได้มีอยู่ด้วยกัน ๓ ประการ ได้แก่ หลักประกันความปลอดภัยจากการบาดเจ็บล้มตาย หลักประกันว่าเมื่อมีการทำสัญญาแล้วต้องทำตาม และหลักประกันว่าทรัพย์สินของตนเองมีความมั่นคง บูลล์เรียกเป้าหมายทั้งสามข้อเหล่านี้ว่าเป้าหมายพื้นฐานที่เป็นสากลของชีวิตทางสังคม ซึ่งสามารถย่อได้เป็นเป้าหมายเรื่องชีวิต (Life) เรื่องความจริง (Truth) และเรื่องทรัพย์สิน (Property)

จากนิยามของระเบียบในชีวิตทางสังคม ระเบียบในระบบรัฐสามารถให้ความหมายได้ว่าเป็นรูปแบบเฉพาะของพฤติกรรมทางสังคมของรัฐหรือสังคมระหว่างประเทศ ประเด็นสำคัญคือ “รัฐ (State)” คืออะไร ความหมายพื้นฐานของรัฐ คือชุมชนทางการเมืองที่เป็นอิสระซึ่งมีรัฐบาล มีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนหนึ่ง ๆ บนโลก และเหนือประชาชนกลุ่มหนึ่งเรียกว่า “อธิปไตยภายใน” นอกจากนั้นรัฐยังมี “อธิปไตยภายนอก” ซึ่งหมายถึงการมีเอกราชจากอำนาจใด ๆ ภายนอกรัฐ ตัวอย่างเช่น นครรัฐกรีกโบราณ รัฐ -ชาติสมัยใหม่ เป็นต้น ระบบรัฐหรือระบบระหว่างประเทศ (International System) จะเกิดขึ้นเมื่อรัฐตั้งแต่สองรัฐขึ้นไปมีปฏิสัมพันธ์กันมากเพียงพอจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อการตัดสินใจของกันและกันและเป็นเหตุให้รัฐเหล่านี้มีพฤติกรรมที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของภาพรวมในระบบ เช่น อาจจะมีรัฐในอเมริกามากมายก่อนที่โคลัมบัสจะค้นพบทวีปนี้ แต่ยังไม่ถือว่าเป็นระบบรัฐเหมือนกับรัฐต่าง ๆ ในยุโรปช่วงเวลาเดียวกัน เช่นเดียวกันรัฐในจีนช่วง ๔๘๑ - ๒๒๑ ปีก่อนคริสตกาล ไม่ได้เป็นระบบระหว่างประเทศเหมือนกับรัฐต่าง ๆ ในกรีซและเมดิเตอร์เรเนียนช่วงเวลาเดียวกัน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ระบบรัฐเป็นเพียงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่ยังไม่เกิด “เป้าหมายหรือคุณค่า” ระหว่างกันมากเพียงพอที่จะทำให้รัฐต่าง ๆ มองเห็นว่ามีพัฒนาการทางสังคมจากการมารวมกันและเชื่อมต่อกันด้วยผลประโยชน์ต่างตอบแทนระหว่างกัน จนทำให้ “ระบบรัฐ” กลายเป็น “สังคมรัฐ” ในที่สุด ดังนั้นสังคมรัฐหรือสังคมระหว่างประเทศ (International Society) จึงเกิดขึ้นเมื่อรัฐกลุ่มหนึ่งต่างสำนึกว่ามีผลประโยชน์และเป้าหมายหรือคุณค่าร่วมกันและมารวมตัวกันโดยยอมที่จะจำกัดตัวเองภายใต้กฎเกณฑ์และสถาบันทางการเมืองบางประการร่วมกัน ตัวอย่างสังคมรัฐที่เห็นได้ชัดเจนคือ รัฐต่าง ๆ ในสหภาพยุโรปหรือในประชาคมอาเซียน หากพิจารณาเปรียบเทียบ “ระบบรัฐ” กับ “สังคมรัฐ” แล้วจะพบว่าการจะเกิดสังคมรัฐได้ต้องมีระบบรัฐเกิดขึ้นมาก่อนเพราะการที่รัฐจะมีผลประโยชน์และเป้าหมายหรือคุณค่าร่วมกันจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเสียก่อน เช่น ตุรกี จีน ญี่ปุ่น เกาหลี และสยามเป็นส่วนหนึ่งของระบบระหว่างประเทศในยุคอาณานิคมยุโรปก่อนจะกลายเป็นรัฐในสังคมระหว่างประเทศในยุคจักรวรรดินิยมยุโรปหลังจากนั้น ดังนั้น ระเบียบระหว่างรัฐจึงมีเงื่อนไขสำคัญอยู่ที่รัฐต่าง ๆ ต้องมีสำนึกถึงการเป็นสังคมรัฐที่มีเป้าหมายบางประการร่วมกัน ในที่นี้ บุลลัระบุว่ารัฐต่าง ๆ ต้องมีเป้าหมายในการรักษา (๑) ระบบและสังคมรัฐ (๒) เอกราชของรัฐต่าง ๆ ในสังคมรัฐ และ (๓) สันติภาพ สุดท้ายรัฐต่าง ๆ ยังต้องการจำกัดการใช้กำลังระหว่างกัน ทำตามสัญญาที่ให้ไว้แก่กันและเคารพเขตอำนาจอธิปไตยของกันและกันซึ่งทำให้เกิดระเบียบระหว่างรัฐได้ในที่สุด

สังคมนระหว่างประเทศในปัจจุบันเป็นสังคมของรัฐสมัยใหม่และตั้งแต่เกิดระบบรัฐสมัยใหม่ขึ้นมา มีสำนักคิด ๓ สำนัก ที่อธิบายสังคมนระหว่างประเทศ ได้แก่ ๑) สัจนิยมแบบฮอบส์ที่มองการเมืองระหว่างประเทศว่าเป็นสภาวะสงครามระหว่งประเทศต่าง ๆ ๒) สากลนิยมแบบคานท์ที่มองการเมืองระหว่างประเทศว่าเป็นชุมชนของมนุษยชาติ และ ๓) นานาชาตินิยมแบบโกรีตอูสที่มองการเมืองระหว่างประเทศว่าเป็นสังคมของประเทศต่าง ๆ

สำนักแรก คือ สัจนิยมแบบฮอบส์อธิบายความสัมพันธ์ระหว่งประเทศว่าเป็นสภาวะสงคราม ปฏิสัมพันธ์จึงออกมาในรูปของความขัดแย้งล้วน ๆ ที่เป็นเกมศูนย์ (Zero-Sum) คือแต่ละประเทศสนใจแต่ผลประโยชน์ของตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประเทศอื่น การแสวงหาผลประโยชน์นั้นเป็นอิสระจากกฎศีลธรรมใด ๆ มีเพียงกฎเดียวเท่านั้นที่ยอมรับได้คือ กฎของความรอบคอบ (Prudence) และการได้ผลประโยชน์เฉพาะหน้า (Expediency) ข้อตกลงใด ๆ หากทำขึ้นก็ล้มเลิกได้หากขัดต่อผลประโยชน์ที่อยู่ตรงหน้า

สำนักที่สอง คือ สากลนิยมแบบคานท์อธิบายความสัมพันธ์ระหว่งประเทศว่าเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ในลักษณะข้ามพรมแดนซึ่งเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลที่เป็นประชาชนหรือพลเมืองของรัฐเข้าด้วยกัน ผลประโยชน์ของมนุษย์ทุกคนเหมือนกันเป็นหนึ่งเดียว ปฏิสัมพันธ์จึงออกมาในรูปของความร่วมมือล้วน ๆ ที่เป็นเกมที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกัน (Non-Zero Sum) และมีกฎศีลธรรมสากลในการจำกัดพฤติกรรมของรัฐ แต่กฎศีลธรรมนี้ไม่ได้เป็นไปเพื่อให้รัฐต่าง ๆ อยู่ร่วมกันอย่างสันติ แต่เป็นไปเพื่อเปลี่ยนโลกให้เป็นสังคมของมนุษยชาติ

ภาพ ความร่วมมือระหว่งประเทศ

ที่มา : <https://www.matichon.co.th/lifestyle/news>

สำนักสุดท้าย คือ นานาชาตินิยมแบบไกรตือสเป็นแนวคิดที่อยู่ตรงกลางระหว่าง สัจนิยมแบบฮอบส์กับสากลนิยมแบบคานท์ โดยที่ไกรตือสอธิบายการเมืองระหว่างประเทศ ว่าเป็นสังคมแห่งรัฐหรือสังคมระหว่างประเทศ รัฐมีกฎและสถาบันร่วมกัน ไม่ใช่อยู่ใน สภาวะสงครามอย่างที่ฮอบส์กล่าวไว้ ขณะเดียวกันรัฐก็เป็นตัวแสดงหลักในการเมือง ระหว่างประเทศ ไม่ใช่ปัจเจกบุคคลอย่างที่คานท์กล่าวไว้ และในความเป็นจริงแนวคิด เรื่องสังคมระหว่างประเทศของไกรตือสก็ปรากฏให้เห็นอยู่ในระบบรัฐสมัยใหม่มา ๓ - ๔ ศตวรรษที่ผ่านมา

จากนั้นบุลลีใช้กรอบคิดทั้งสามวิเคราะห์ประวัติศาสตร์แล้วพบว่า มีสังคมระหว่าง ประเทศเกิดขึ้นมาตลอดตั้งแต่ศตวรรษที่สิบห้าถึงสิบเจ็ดมีสังคมระหว่างประเทศแบบ คริสเตียนเกิดขึ้น ช่วงศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ มีสังคมระหว่างประเทศแบบยุโรปเกิดขึ้น และ ศตวรรษที่ ๒๐ เกิดสังคมระหว่างประเทศระดับโลกขึ้นมา สำหรับภาพความจริงของสังคม ระหว่างประเทศ ระบบรัฐสมัยใหม่มีองค์ประกอบของแนวคิดทั้งสาม ทั้งเรื่องสงคราม และการต่อสู้ดิ้นรนเพื่ออำนาจระหว่างรัฐ เช่น ช่วงสงครามการค้าและล่าอาณานิคม ปลายศตวรรษที่ ๑๗ ถึงศตวรรษที่ ๑๘ โดยมีฮอลแลนด์ ฝรั่งเศส และอังกฤษเป็นผู้นำ เพื่อผูกขาดการค้าโดยอาศัยสมุทหนาทภาพ เรื่องความเป็นหนึ่งเดียวและความขัดแย้ง ข้ามพรมแดน เช่น ช่วงการปฏิรูปศาสนา การปฏิวัติฝรั่งเศส และองค์การคอมมิวนิสต์สากล และความร่วมมือและปฏิสัมพันธ์ภายใต้กฎเกณฑ์ของรัฐ เช่น ยุโรปหลังสงครามนโปเลียน จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑

สำหรับการดำรงไว้ซึ่งระเบียบในการเมืองโลกนั้น ระเบียบดังกล่าวจะดำรงอยู่ได้ ขึ้นอยู่กับความรู้สึกว่ามีผลประโยชน์ร่วมกันที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายพื้นฐานของชีวิต ทางสังคม กฎเกณฑ์ที่ชี้นำพฤติกรรมในการรักษาเป้าหมายพื้นฐานเหล่านั้นเอาไว้ และ สถาบันทางการเมืองที่ช่วยให้กฎเกณฑ์เหล่านั้นทำงานได้ผลจริง สถาบันทางการเมือง ในสังคมระหว่างประเทศ ได้แก่ การถ่วงดุลอำนาจ กฎหมายระหว่างประเทศ กลไกทางการเมือง ระบบการจัดการของประเทศมหาอำนาจ และสงคราม สถาบันทางการเมืองระหว่าง ประเทศไม่ใช่เรื่ององค์การหรือเครื่องมือบริหารจัดการเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวม ไปถึงการปฏิบัติเป็นนิสัยซึ่งปรับพฤติกรรมของรัฐให้ตระหนักรู้ถึงเป้าหมายหรือ ผลประโยชน์ร่วมกันในสังคมระหว่างประเทศ

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการสรุปโดยย่อเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องระเบียบในการเมือง โลกว่าคืออะไร มีภาพอะไรบ้างที่ฉายให้เห็นถึงความจริงในสังคมระหว่างประเทศและ มีกลไกใดที่จะช่วยดำรงรักษาระเบียบโลกเอาไว้ หากพิจารณาประเด็นเรื่องเป้าหมาย

สูงสุดที่รัฐต่าง ๆ คาดหวังร่วมกันก็เห็นจะได้แก่สันติภาพนั่นเอง สำหรับสำนักอังกฤษ สันติภาพเป็นสิ่งพึงปรารถนาของประเทศต่าง ๆ แต่ปัญหาอยู่ที่ภาพความจริงของสังคมนี ที่มองว่าการเมืองโลกเป็นสภาวะสงครามที่รัฐต่าง ๆ พร้อมจะเผชิญหน้ากัน และสภาวะนี้ ยังไม่หายไปจากโลกนี้ ดังนั้น การรักษาไว้ซึ่งระเบียบด้วยกลไกหรือสถาบันระหว่าง ประเทศต่าง ๆ จึงมีความสำคัญที่จะทำให้อันติภาพอันเป็นเป้าหมายที่พึงปรารถนา นี้ เกิดขึ้นได้จริงซึ่งส่วนที่สองจะอธิบายถึงภาพของระเบียบโลกแบบเสรีของอังกฤษ และสหรัฐฯ ที่ใช้กลไกหรือสถาบันระหว่างประเทศทั้งหมดที่สำนักอังกฤษกล่าวมาแล้ว

จากจักรวรรดิอังกฤษสู่ระเบียบโลกเสรีอเมริกัน

จักรวรรดิอังกฤษเริ่มก่อตัวขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ซึ่งเป็นยุคแห่ง การสำรวจทางทะเล อังกฤษกลายเป็นมหาอำนาจทางทะเลหลังจากการทำสงคราม กับฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์คู่แค้นการล่าอาณานิคมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘ และในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ กลายเป็นจักรวรรดิที่พระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน ซึ่งหมายความว่าอังกฤษมีอาณานิคมอยู่ทั่วโลก สันติภาพในช่วงเวลานี้เรียกว่า “สันติภาพ จากการครองความเป็นเจ้าของอังกฤษ (Pax Britannica)” แต่หลังจากสงครามโลก ทั้งสองครั้ง อังกฤษสูญเสียสถานะความเป็นมหาอำนาจทางทะเลให้กับสหรัฐฯ ขณะเดียวกัน ก็ถ่ายทอดมรดกทางความคิดให้กับมหาอำนาจใหม่ซึ่งมีรากฐานอยู่ที่เสรีนิยมภายใต้ “สันติภาพจากการครองความเป็นเจ้าของอเมริกา (Pax Americana)” สันติภาพภายใต้ การครองความเป็นเจ้าของมหาอำนาจทั้งสองมีความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงตลอดมา ในส่วนที่สองนี้จะฉายภาพมรดกทางความคิดซึ่งถือว่าเป็นระเบียบในสังคมนระหว่างประเทศ ตามที่สำนักอังกฤษกล่าวไว้

๑. กำเนิดและพัฒนาการของจักรวรรดิอังกฤษ

อังกฤษเริ่มมีบทบาทในการแสวงหาอาณานิคมและสร้างจักรวรรดิของตนเอง ตั้งแต่ยุคการสำรวจทะเลในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๖ จากนั้นมาอังกฤษก็สร้างจักรวรรดิ ของตนเองจนกระทั่งกลายเป็นมหาอำนาจทางทะเลช่วงทศวรรษที่ ๑๙๒๐ ระหว่าง สงครามโลกครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ หลังจากนั้นอังกฤษก็ค่อย ๆ ลดบทบาทความเป็น มหาอำนาจของตนเองลงและเข้าร่วมกับมหาอำนาจฝ่ายประชาธิปไตยในช่วงสงครามเย็น ซึ่งได้แก่ สหรัฐฯ บทความในส่วนนี้จะพิจารณากำเนิดและพัฒนาการของจักรวรรดิอังกฤษ เพื่อจะนำไปสู่แนวความคิดเรื่องการค้าเสรี ประชาธิปไตย และสันติภาพภายใต้อำนาจ ทางทะเลของอังกฤษ

จักรวรรดิอังกฤษ ประกอบไปด้วย โดมิเนียน (Dominions) อาณานิคม (Colonies) รัฐในอารักขา (Protectorates) และพื้นที่อื่น ๆ ที่ปกครองหรือบริหารโดยสหราชอาณาจักร ต้นกำเนิดของจักรวรรดิเริ่มจากการมีอาณานิคมโพ้นทะเลและสถานีการค้าซึ่งอังกฤษสร้างขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นศตวรรษที่ ๑๘ ในช่วงที่จักรวรรดิอังกฤษยิ่งใหญ่ที่สุดนั้นอยู่ในศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ เป็นจักรวรรดิที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ราวปี ค.ศ.๑๙๑๓ จักรวรรดิอังกฤษมีประชากรมากกว่า ๔๑๒ ล้านคน ซึ่งถือเป็นร้อยละ ๒๓ ของประชากรโลกในเวลานั้น และราวปี ค.ศ.๑๙๒๐ พื้นที่จักรวรรดิอังกฤษครอบคลุม ๓๕.๕ ล้านตารางกิโลเมตร ถือเป็นร้อยละ ๒๔ ของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์โลก ด้วยเหตุนี้ ทำให้มรดกทางการเมือง กฎหมาย ภาษา และวัฒนธรรมของอังกฤษแพร่กระจายออกไปอย่างกว้างขวางและปรากฏให้เห็นจนถึงทุกวันนี้ ในช่วงที่อังกฤษเข้าสู่จุดสูงสุดของอำนาจ จักรวรรดิอังกฤษได้ชื่อว่าเป็น “จักรวรรดิที่พระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน” เพราะอังกฤษสามารถขยายพื้นที่อาณานิคมของตนเองออกไปได้รอบโลกและดวงอาทิตย์ก็ฉายแสงอยู่เสมอในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งของโลก

ภาพ จักรวรรดิอังกฤษ

ที่มา : <https://theconversation.com/british-empire-is-still-being-whitewashed-by-the-school-curriculum-historian-on-why-this-must-change-105250>

ในยุคการสำรวจทางทะเลช่วงศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๖ โปรตุเกสและสเปนเป็นผู้นำการสำรวจดินแดนโพ้นทะเลและสร้างอาณานิคมในต่างแดน อังกฤษ ฝรั่งเศส และเนเธอร์แลนด์ต้องการที่จะมีอาณานิคมของตนเองบ้างเพราะเห็นว่าโปรตุเกสและสเปนต่างก็ร่ำรวยจากการล่าอาณานิคม จึงเริ่มสร้างอาณานิคมและเครือข่ายการค้าของตนเองในอเมริกาและเอเชีย จากนั้นก็เกิดสงครามระหว่างอังกฤษกับเนเธอร์แลนด์และฝรั่งเศสอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ และเมื่ออังกฤษรวมสกอตแลนด์เข้ามาเป็นหนึ่งเดียวได้ในปี ค.ศ.๑๗๐๗ อังกฤษได้กลายเป็นเจ้าอาณานิคมในอเมริกาเหนือเพียงผู้เดียว และครอบครองอินเดียได้ในเวลาต่อมา

เมื่ออาณานิคมทั้ง ๑๓ แห่งในอเมริกาเหนือประกาศอิสรภาพในปี ค.ศ.๑๗๘๓ หลังสงครามปฏิวัติอเมริกา อังกฤษก็สูญเสียอาณานิคมที่เก่าแก่และมีประชากรมากที่สุดไป จากนั้นอังกฤษจึงหันความสนใจไปยังเอเชีย แอฟริกา และมหาสมุทรแปซิฟิก เมื่อฝรั่งเศสพ่ายแพ้สงครามนโปเลียนซึ่งเกิดขึ้นช่วงปี ค.ศ.๑๘๐๓ - ๑๘๑๕ อังกฤษก็ผงาดขึ้นมาในฐานะมหาอำนาจทางทะเลและเจ้าอาณานิคมตลอดช่วงศตวรรษที่ ๑๙ การครองความเป็นเจ้าทะเลนี้เองที่ทำให้เกิดสถานะที่เรียกว่า “สันติภาพจากการครองความเป็นเจ้าของอังกฤษ (Pax Britannica)” ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุโรปและโลกมีสันติภาพนานประมาณ ๑๐๐ ปี (ค.ศ.๑๘๑๕ - ๑๙๑๔) เพราะจักรวรรดิอังกฤษกลายเป็นมหาอำนาจระดับโลกและรับบทบาทเป็นตำรวจโลกไปโดยปริยาย ในช่วงต้นศตวรรษที่ ๑๙ การปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เริ่มต้นขึ้นก่อนหน้านั้นก็เริ่มส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมของอังกฤษ และอังกฤษกลายเป็น “โรงงานของโลก” จักรวรรดิอังกฤษขยายอาณานิคมไปยังพื้นที่ส่วนใหญ่ของอินเดีย แอฟริกา และดินแดนอื่น ๆ ทั่วโลก เช่น พม่า และมาลายาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่สำคัญนอกจากการที่อังกฤษสามารถควบคุมอาณานิคมได้ทั่วโลกด้วยอำนาจทางการเมืองและการทหารแล้ว อังกฤษยังครอบครองการค้าโลกในภาพใหญ่ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจในหลายพื้นที่อย่างในเอเชียและลาตินอเมริกาอยู่ในการควบคุมของอังกฤษภายใต้ระบบการค้าเสรีนิยม

ในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ ประชากรของอังกฤษเพิ่มขึ้นในอัตราที่เร็วและประชากรในเมืองเพิ่มมากขึ้น ปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและสังคมอังกฤษภายใต้การนำของ **เบนจามิน ดิสเรลีย์** (Benjamin Disraeli) พยายามแก้ปัญหาโดยให้ประชาชนอังกฤษไปตั้งอาณานิคมในอียิปต์ แอฟริกาใต้ และที่อื่น ๆ เพื่อหาตลาดใหม่ในการระบายสินค้าและวัตถุดิบในการป้อนสู่ระบบอุตสาหกรรม แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์กลายเป็นโดมินิกิเยนที่มีรัฐบาลปกครองตนเองและเป็นรัฐเอกราชในปัจจุบัน จนกระทั่งช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ เยอรมนีและสหรัฐฯ เริ่มท้าทายการเป็น

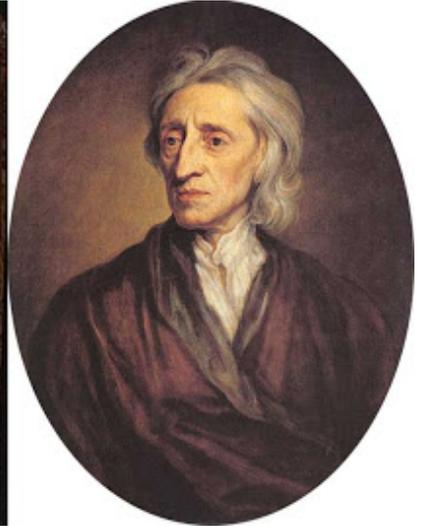
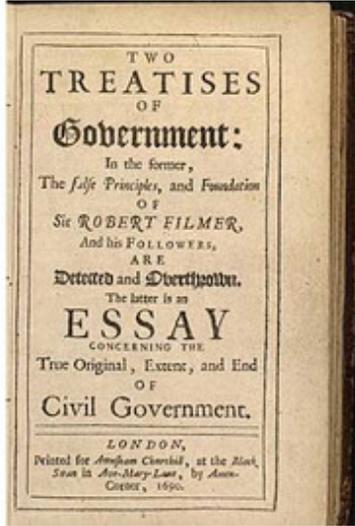
ผู้นำของอังกฤษทางด้านเศรษฐกิจ ความตึงเครียดและความขัดแย้งทางการทหาร และทางเศรษฐกิจระหว่างอังกฤษกับเยอรมนีเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ซึ่งเป็นช่วงเวลา que อังกฤษต้องพึ่งพาจักรวรรดิของตนเองที่สร้างขึ้นมาเพื่อให้อยู่รอด สงครามครั้งนี้สร้างข้อจำกัดให้กับอังกฤษอย่างมากทั้งในเรื่องทรัพยากรทางทหาร การเงิน และทรัพยากรมนุษย์

แม้ว่าจักรวรรดิอังกฤษจะขยายพื้นที่ไปอย่างกว้างไกลทันทีที่สงครามโลกครั้งแรกสิ้นสุดลง อังกฤษก็ไม่ได้เป็นมหาอำนาจทางอุตสาหกรรมหรือการทหารที่โดดเด่นที่สุดอีกต่อไป ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ อาณานิคมของอังกฤษในเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็กลายเป็นของญี่ปุ่น และแม้ว่าอังกฤษและพันธมิตรจะชนะสงคราม ชื่อเสียงของอังกฤษก็สูญเสียไปกลับเร่งปฏิกิริยาให้จักรวรรดิอังกฤษนั้นเสื่อมถอยลงไปในอินเดียซึ่งเป็นอาณานิคมที่มีประชากรมากและมีคุณค่าสูงต่ออังกฤษได้รับเอกราชจากขบวนการปลดแอกจากเจ้าอาณานิคม อังกฤษต้องยอมปลดปล่อยอาณานิคมให้กับดินแดนส่วนใหญ่ของจักรวรรดิ วิกฤตการณ์คลองซูเอซยิ่งตอกย้ำถึงบทบาทมหาอำนาจของอังกฤษที่เสื่อมลง และการคืนเกาะฮ่องกงให้กับจีนในปี ค.ศ.๑๙๘๗ เป็นสัญลักษณ์ของการสิ้นสุดจักรวรรดิอังกฤษ แม้ว่าจะมีดินแดนจำนวนหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของอังกฤษก็ตาม เช่น หมู่เกาะฟอล์กแลนด์ เป็นต้น มรดกอย่างเดียวที่เหลือของจักรวรรดิอังกฤษคือความเป็นสหราชอาณาจักรที่ประกอบด้วยชาติต่าง ๆ มารวมตัวเป็นเครือจักรภพของรัฐอิสระที่เคยอยู่ใต้จักรวรรดิอังกฤษมาก่อน สหราชอาณาจักรในปัจจุบันจึงประกอบด้วยชาติในเครือจักรภพจำนวน ๑๖ ประเทศ มารวมตัวภายใต้ประมุขพระองค์เดียวกัน ซึ่งปัจจุบันคือ สมเด็จพระราชินีนาถอลิซาเบธที่ ๒

๒. การค้าเสรี ประชาธิปไตย และสมุททานุภาพ

ภาพปรากฏของจักรวรรดินิยมอังกฤษที่กล่าวว่ามีแนวความคิดเสรีนิยมอยู่เบื้องหลังเป็นเหมือนฐานความคิดร่วมกันของผู้กำหนดนโยบายจักรวรรดินิยมอังกฤษ และส่งผลให้อังกฤษสามารถดำรงความเป็นจักรวรรดิได้ยาวนานหลายศตวรรษ รากฐานความคิดดังกล่าวมีทั้งเสรีนิยมทางเศรษฐกิจของ อัดัม สมิธ (Adam Smith) เสรีนิยมประชาธิปไตยของ จอห์น ล็อก (John Locke) และจอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill) โดยมีสมุททานุภาพของอังกฤษซึ่งพัฒนามาด้วยความจำเป็นที่ต้องให้ตนเองอยู่รอด ระบบการค้าเสรี ระบอบประชาธิปไตย และสมุททานุภาพสอดประสานเป็นเนื้อเดียวกันกลายเป็นระเบียบระหว่างประเทศภายใต้การนำของอังกฤษ และส่งต่อความคิดนี้ให้กับสหรัฐฯ ตั้งแต่การก่อตั้งประเทศสมัยรัฐอาณานิคม ๑๓ รัฐ และปรากฏให้เห็นประจักษ์หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

**John Locke,
Father of
Classical
Liberalism.
The Equal
Right to Life,
Liberty, and
Property.**

ภาพ จอห์น ล็อก บิดาของแนวคิดเสรีนิยม

ที่มา: <http://factmyth.com/factoids/john-locke-is-the-father-of-liberalism/>

สำหรับเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมเป็นกระแสดอปโต้เศรษฐกิจแบบพาณิชย์นิยม (Mercantilism) ที่เน้นใช้มาตรการทางเศรษฐกิจในการเพิ่มอำนาจในรูปของความมั่งคั่งขององค์อธิปัตย์อันเป็นรัฐบาลกลาง ส่วนเสรีนิยมจะมองว่ามนุษย์ต้องการแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์โดยธรรมชาติ รัฐต้องทำให้ประชาชนได้รับความสุขสูงสุด ในปริมาณมากที่สุดและคุณภาพสูงที่สุดที่เรียกว่า “หลักมหัสข” ไม่ใช่เพิ่มความรู้วายให้กับรัฐบาลเอง หลักการนี้เรียกว่า หลักประโยชน์นิยม (Utilitarianism) นักคิดอย่างอดัม สมิธ มองว่าชาติจะเติบโตได้ต้องปล่อยเสรีให้กับเอกชนดำเนินกิจการของตนเองได้ แต่ละคนจะแบ่งงานกันทำตามความถนัดของตนเองซึ่งจะส่งผลให้ภาพรวมของชาติเจริญรุ่งเรือง กลไกตลาดจะมีมือที่มองไม่เห็นเข้ามาทำงานเองโดยที่รัฐไม่จำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซง เศรษฐกิจเสรีนิยมของสมิธอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งงานกันทำ และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์สาธารณะ จักรวรรดิอังกฤษใช้แนวคิดเสรีนิยมทางเศรษฐกิจนี้ในการขยายฐานการค้าการผลิตและต่อยอดอุตสาหกรรมผ่านนโยบายการเปิดเสรีระหว่างประเทศ

สำหรับระบบเสรีประชาธิปไตย อังกฤษมีนักคิดทางการเมืองที่ยิ่งใหญ่สองคน คือ จอห์น ล็อก และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ โดยถือครองว่าสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ เป็นสภาวะสันติ มนุษย์มีเสรีภาพและความเสมอภาคที่พระเจ้ามอบให้ ก่อนที่มนุษย์ จะรวมตัวเป็นรัฐ มนุษย์มีความเป็นอารยะถึงระดับหนึ่ง แต่เกิดปัญหาบางประการในเรื่อง ทรัพย์สินซึ่งไม่มีใครคอยตัดสินเวลาเกิดความขัดแย้ง รัฐจึงเข้ามาทำหน้าที่นี้ แต่รัฐก็มีหน้าที่ เพียงผู้จัดการทรัพย์สินเท่านั้น ไม่สามารถละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ ส่วนมิลล์ ก็สังเคราะห์ความคิดเสรีนิยมจนกระทั่งสามารถเสนอทฤษฎีที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง และเป็นกระแสหลักในปัจจุบัน โดยเสนอว่าคุณภาพของความสุขสำคัญที่สุด เสรีภาพ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถพรากไปได้ เสียงส่วนน้อยมีความสำคัญ การศึกษาจำเป็นต่อการพัฒนา คุณภาพของพลเมือง และเศรษฐกิจต้องเป็นไปโดยเสรีและเสมอภาค อังกฤษพัฒนาระบบ การปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยมาตลอดช่วงศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ พลเมืองอังกฤษ เข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยและด้วยการที่อังกฤษมีจักรวรรดิที่กว้างใหญ่ แนวคิด เสรีประชาธิปไตยก็แพร่กระจายออกไปตามอำนาจของอังกฤษที่พึ่งพาอำนาจทางทะเล หรือสมุทธานุภาพ

สมุทธานุภาพเป็นอำนาจของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทะเลเพื่อแสวงหา ผลประโยชน์ของชาติ โดยปกติแล้วสมุทธานุภาพของประเทศใดประเทศหนึ่งจะอยู่ที่ กองทัพเรือ^๑ เพราะกองทัพเรือมีความสามารถในการใช้กำลังในการปฏิบัติการในพื้นที่ ที่เป็นทะเลและลำน้ำ มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะเพราะได้รับการฝึกฝนมาให้ทำงาน ในทะเลซึ่งเป็นทักษะพิเศษ กองทัพเรืออังกฤษยิ่งใหญ่และมีประวัติศาสตร์มายาวนาน อังกฤษเองก็มีลักษณะเป็นเกาะ ดังนั้น ธรรมชาติของประเทศจึงเป็นประเทศทะเลอยู่แล้ว ยิ่งหากจำเป็นต้องสร้างจักรวรรดิของตนเอง ก็ต้องอาศัยสมุทธานุภาพเป็นปัจจัยสำคัญ ในการดำรงรักษาความเป็นมหาอำนาจทางทะเลและจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ไว้อยู่แล้ว จึงกล่าวได้ว่า อังกฤษพัฒนาสมุทธานุภาพเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาจักรวรรดิเสรี ของตนเองไว้นั่นเอง

มรดกทั้งสามประการดังกล่าว อังกฤษสร้างขึ้นและใช้ในการสร้างความเป็น มหาอำนาจของตนเอง เมื่อจักรวรรดิของอังกฤษเสื่อมลงในช่วงสงครามโลกทั้งสองครั้ง มหาอำนาจใหม่ที่อาศัยมรดกดังกล่าวของอังกฤษในลักษณะลอกแบบและนำไปปรับใช้ ได้จริงในทางปฏิบัติคือ สหรัฐฯ ที่ผงาดขึ้นมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ และชัดเจน อย่างยิ่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งจะอธิบายในส่วนต่อไป

๓. การรับช่วงต่อระเบียบระหว่างประเทศของสหรัฐฯ จากอังกฤษ

กำเนิดของสหรัฐฯ นั้นคือ การปฏิวัติปลดแอกจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ชาวอาณานิคมอเมริกันเกิดขึ้นจากแนวความคิดที่ทุกคนมีเสรีภาพและความเสมอภาค ไม่มีขุนนางอย่างอังกฤษ ดังนั้น เมื่ออาณานิคมทั้ง ๑๓ แห่งของสหรัฐฯ ประกาศเอกราช จากอังกฤษ ผู้ก่อตั้งประเทศสหรัฐฯ เช่น จอร์จ วอชิงตัน โทมัส เจฟเฟอร์สัน จอห์น อัดัมส์ เป็นต้น ยึดหลักเสรีนิยมของ จอห์น ล็อก เป็นรากฐานสำคัญ และยึดมั่นในระบบ เศรษฐกิจแบบเสรีมาโดยตลอด ที่สำคัญเมื่อประธานาธิบดี วูดโรว์ วิลสัน เข้ามามีบทบาท ในกิจการระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ และก่อตั้งสันนิบาตชาติขึ้น หลักการ เสรีประชาธิปไตยที่เคยใช้แคในระดับประเทศได้รับการยกระดับสู่การเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสามารถอธิบายและสันติภาพสามารถ สร้างได้ด้วยหลักการเสรีนิยม ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่เคยปรากฏมาก่อน

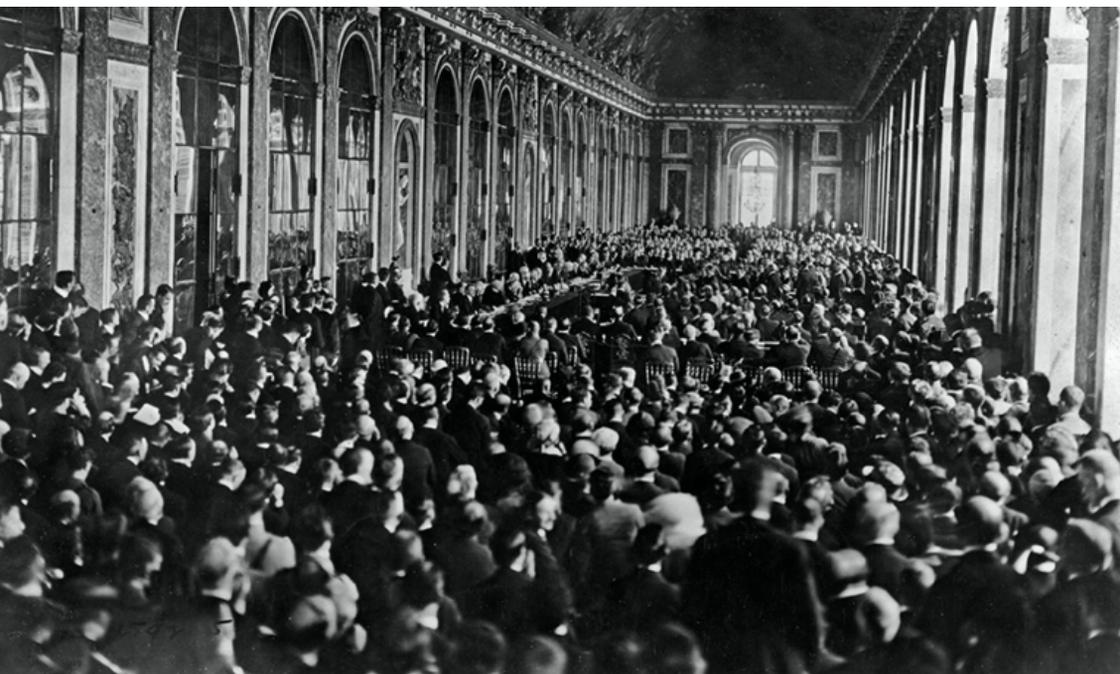
ภาพ อาณานิคม ๑๓ แห่งในอเมริกาช่วงก่อตั้งประเทศ

ที่มา: <https://www.history.com/topics/colonial-america/thirteen-colonies>

ผู้ที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในทวีปอเมริกาเหนือช่วงแรก ๆ ที่เรียกว่าชาวอาณานิคมนั้น เป็นชาวพิวริตันมาจากอังกฤษ เหตุที่อพยพมาก็เพราะต้องการเสรีภาพในการนับถือ ศาสนาและต้องการสังคมที่เสมอภาค ไม่มีชนชั้น ทุกคนมีโอกาสในการสร้างเนื้อสร้างตัว ได้เท่าเทียมกัน ชาวพิวริตันเป็นพวกที่เคร่งศาสนาซึ่งเหนียวแน่นกับความขัดแย้ง และสงครามในช่วงที่ยุโรปกำลังเผชิญกับการปฏิรูปศาสนา ระหว่างคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์ จึงอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนิวอิงแลนด์ หลังจากการประกาศเอกราชแล้ว สหรัฐฯ ก็ค่อย ๆ ขยายอาณาเขตไปยังทิศตะวันตกจนจรดชายฝั่งแปซิฟิก คำว่าเสรีภาพ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุดในสายตาของคนอเมริกันจนถึงทุกวันนี้หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ สิ้นสุดลง มีการประชุมเพื่อลงนามสนธิสัญญายุติสงครามที่แวร์ซายส์ สหรัฐฯ นำโดย ประธานาธิบดี วิลสัน เป็นผู้ริเริ่มให้จัดตั้งสันนิบาตชาติเพื่อสร้างสันติภาพถาวรให้กับโลก หลังสงคราม สันนิบาตชาติในที่สุดแล้วไม่สามารถทำงานให้บรรลุภารกิจได้ด้วยเหตุ ปัจจัยหลายประการ แต่ที่สุดแล้วก็คือโลกยังไม่มีผู้นำที่จะลุกขึ้นมาปกป้องเสรีภาพ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ อย่างแท้จริง นั่นหมายความว่าไม่มีมหาอำนาจเห็นพ้องต้องกัน ให้เกิดองค์การระหว่างประเทศที่ต้องการให้เกิดสันติภาพโลกอย่างแท้จริง ในที่สุด สงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็เกิดขึ้นภายหลังจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ในทศวรรษที่ ๑๙๒๐ สงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นจากการรุกของฝ่ายทหารนิยมญี่ปุ่น นาซีเยอรมนี และฟาสซิสต์อิตาลี และสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝ่ายดังกล่าว ช่วงที่สงครามใกล้สิ้นสุดนั้น ผู้นำฝ่ายสัมพันธมิตรก็ร่วมกันประชุมจัดตั้งองค์การ ระหว่างประเทศที่ลอกแบบมาจากสันนิบาตชาติ ซึ่งได้แก่ “สหประชาชาติ”

แนวความคิดที่รองรับสันนิบาตชาติและสหประชาชาตินั้นเรียกว่า “ความมั่นคง ร่วมกัน (Collective Security)” แนวคิดนี้มีพื้นฐานมาจากเสรีนิยมในระดับบุคคลในรัฐ แต่วิลสันยกระดับขึ้นมาเป็นเรื่องระหว่างประเทศและปรับแนวคิดให้เข้ากันได้กับการเมือง ระหว่างประเทศ ความมั่นคงร่วมกันมองว่าสันติภาพโลกเป็นสิ่งที่ทุกประเทศพึงปรารถนา การได้มาซึ่งสันติภาพอันยั่งยืนและถาวรนั้นไม่ใช่การเล่นเกมเรื่องของอำนาจ (Power Politics) และสร้างสภาวะการถ่วงดุลอำนาจระหว่างกันอย่างที่มหาอำนาจยุโรปดำเนิน นโยบายมาโดยตลอดตั้งแต่เกิดรัฐสมัยใหม่ สันติภาพที่แท้จริงต้องมาจากการที่ประเทศ ทั้งหมดรวมตัวกันเป็นหนึ่งและต่อต้านภัยคุกคามที่จะส่งผลกระทบต่อสันติภาพโลก เช่น กรณีสงครามอ่าวเปอร์เซีย ครั้งที่ ๑ ประธานาธิบดี ชัค ดัม สุลเซน ผู้นำอริกส์ทหาร บุคยัตคูเวต ประเทศต่าง ๆ มีหน้าที่ต้องรวมตัวกันแล้วขับไล่อริกให้ออกไปจากคูเวต เป็นต้น แนวความคิดนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เสรีนานาชาตินิยม (Liberal Internationalism)”^{๑๑}

ระเบียบโลกช่วงสงครามเย็นในส่วนของประเทศเสรีประชาธิปไตยอยู่ภายใต้แนวคิดเสรีนิยมดังกล่าวโดยมีสหรัฐฯ เป็นผู้นำ สหรัฐฯ เปลี่ยนแปลงประเทศที่เคยเป็นเผด็จการทหารอย่างญี่ปุ่น เยอรมนีตะวันตกให้กลายเป็นประชาธิปไตยโดยให้การช่วยเหลือในการพัฒนาและสร้างรัฐธรรมนูญแบบเสรีให้ คงจะไม่เกินความจริงหากจะกล่าวว่ระเบียบโลกแบบจักรวรรดิของอังกฤษได้รับการส่งต่อไปกับสหรัฐฯ ในส่วนของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีและระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งเป็นการเมืองภายในประเทศ จากนั้นมาสหรัฐฯ จึงต่อยอดความคิดนี้และยกระดับแนวคิดเสรีนิยมขึ้นเป็นเรื่องระหว่างประเทศจนกลายเป็นระเบียบโลกเสรีที่มีอายุยืนยาวมาจนปัจจุบันนี้

ภาพ การประชุมสันติภาพที่แวร์ซายส์

ที่มา: <https://www.history.com/news/treaty-of-versailles-provisions>

แนวคิดเสรีนิยมในระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา

ทฤษฎีสำนักอังกฤษอธิบายว่าการที่ประเทศต่าง ๆ มาอยู่ร่วมกันนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงระบบระหว่างประเทศ แต่เป็นสังคมระหว่างประเทศซึ่งมีความคาดหวังบางอย่างร่วมกัน และหากมองย้อนกลับไปยังประวัติศาสตร์ ประเทศต่าง ๆ สร้างระเบียบระหว่างประเทศ

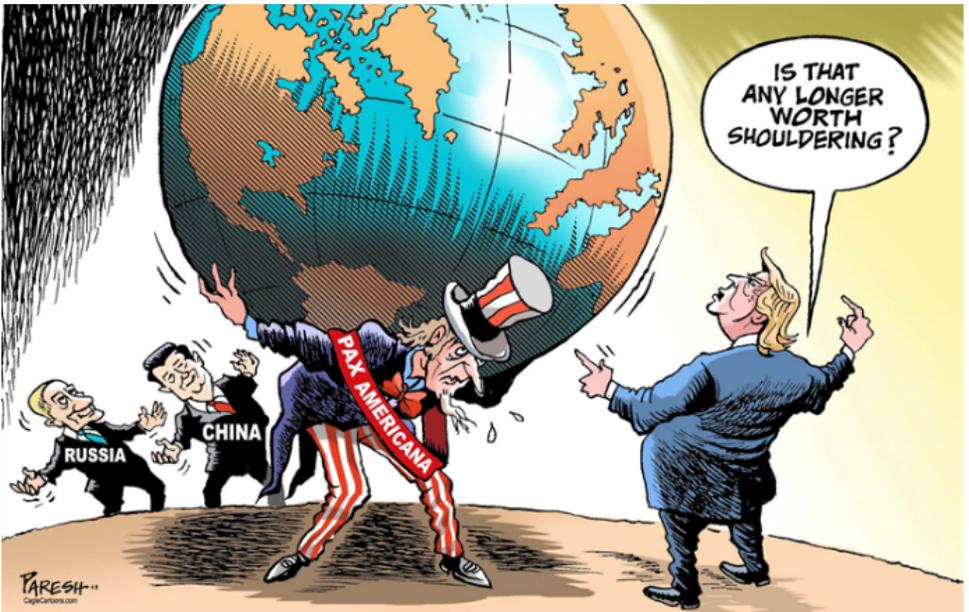
ไว้มากมายนานหลาย ปัจจุบันโลกอยู่ในยุคเสรีนิยมที่เป็นมรดกทางความคิดของอังกฤษ ซึ่งสานต่อโดยสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม ระเบียบโลกเสรีของสหรัฐฯ มีลักษณะเหมือน เทรียงสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นภาพของผู้ยึดมั่นในเสรีนิยมและอุทิศตนเองเพื่อรักษาระเบียบนี้ เอาไว้ อีกด้านหนึ่งเป็นภาพของผู้สร้างจักรวรรดิเสรีนิยมที่มีต้นแบบมาจากอังกฤษและ ใช้กำลังทหารในการทำให้จักรวรรดินี้คงอยู่ต่อไป ในส่วนนี้จะฉายภาพดังกล่าวและประเมิน อนาคตความขัดแย้งที่มีกับจีนซึ่งกำลังก้าวขึ้นมาท้าทายระเบียบโลกเสรีของสหรัฐฯ

สหรัฐฯ อาศัยกลไกหลากหลายในการดำรงรักษาระเบียบโลกเสรีเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็น การค้าเสรี ระบอบประชาธิปไตย หรือองค์การระหว่างประเทศที่ส่งเสริมสันติภาพ และความมั่นคง กลไกเหล่านั้นมีที่มาจากแนวคิดเสรีนิยมซึ่งมีฐานคิดคือการมองว่ามนุษย์ สามารถเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงได้ สงครามไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นซ้ำในประวัติศาสตร์ ของมนุษยชาติเพราะมนุษย์และรัฐสามารถสร้างกลไกขึ้นมาป้องกันสงครามได้ ทฤษฎี ที่มีอิทธิพลที่สุดในสำนักเสรีนิยม ได้แก่ ทฤษฎีสันติภาพประชาธิปไตย (Democratic Peace)^{๑๒} นักคิดเสรีนิยมสมัยใหม่ เช่น ไมเคิล ดอยล์ (Michael W. Doyle) ชี้ว่ารากฐาน สำคัญของทฤษฎีสันติภาพประชาธิปไตยมาจากความเรียงของ อิมมานูเอล คานท์ เรื่อง “สันติภาพถาวร (Perpetual Peace)”^{๑๓}

ข้อเสนอสำคัญของทฤษฎีสันติภาพประชาธิปไตย คือการที่โลกจะเข้าสู่ภาวะ สันติภาพอันถาวรได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐต่าง ๆ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็น รัฐเสรีประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เพราะทฤษฎีนี้มีฐานความเชื่อที่ว่า “รัฐเสรี ประชาธิปไตยจะไม่ทำสงครามระหว่างกัน” และมักจะช่วยกันธำรงรักษาความสัมพันธ์ ระหว่างกันให้ยังคงมีสันติภาพ เหตุผลที่ทำให้ความเป็นประชาธิปไตยมีผลต่อสันติภาพ มีดังนี้ ประการแรก เสรีนิยมเชื่อมั่นในเหตุผลของมนุษย์ ดังนั้น หากการเมืองของ ประเทศใดก็ตามที่เปิดเสรีให้ประชาชนของตนเองได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็น ได้ใช้ชีวิต ตามหลักเหตุผลด้วยตนเองแล้ว เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะหลีกเลี่ยงการทำสงคราม เพราะไม่ต้องการทุ่มเททรัพยากรของประเทศที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่ร่วมสร้างขึ้นมา ต้องเป็นไปเพื่อการดำเนินนโยบายของรัฐที่เสี่ยงต่อการสูญเสีย เช่น สงครามที่ไม่คุ้มค่า และอันตราย ประการที่สอง รัฐเสรีประชาธิปไตยจะเปิดโอกาสให้ประชาชนสร้างความ ร่ำรวยให้กับตนเอง ดังนั้น ประชาชนก็จะมุ่งมั่นสร้างเนื้อสร้างตัวผ่านการค้าขายและ การลงทุนให้ตนเองกินดีอยู่ดี ระบบเศรษฐกิจที่เสรีก็จะส่งเสริมให้ภาคเอกชนลงทุน ข้ามประเทศและเกิดความสัมพันธ์ในทางสันติระดับบุคคลจนกระทั่งสงครามระหว่างรัฐ ที่มีเอกชนค้าขายระหว่างกันเป็นไปได้ยากลำบาก^{๑๔} จากการที่รัฐประชาธิปไตยให้ความสำคัญ กับเสรีภาพของประชาชนและการสร้างระบอบการปกครองที่เอื้อให้ประชาชนแสดงออก

ซึ่งเสรีภาพและเหตุผลดังกล่าว คำอธิบายของทฤษฎีเสรีนิยมตอนนโยบายต่างประเทศ และสันติภาพระหว่างประเทศจึงมาจากสถาบันภายในรัฐหรือวิถีปฏิบัติภายในรัฐหรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือคำอธิบายเรื่องสันติภาพของเสรีนิยมมาจากลักษณะของความเป็นเสรีประชาธิปไตยภายในรัฐนั่นเอง

ขณะเดียวกันสหรัฐฯ ก็มองว่าตนเองเป็นผู้สร้างจักรวรรดิเสรีนิยมที่มีต้นแบบมาจากอังกฤษและพร้อมเสมอที่จะใช้กำลังทหารในการทำให้จักรวรรดินี้คงอยู่ได้ต่อไป ประสบการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สงครามแปซิฟิกกับญี่ปุ่น พิสูจน์ให้เห็นว่าสหรัฐฯ สามารถทุ่มเทกำลังอำนาจทั้งหมดเพื่อรักษาระเบียบโลกเสรีที่เป็นหัวใจสำคัญของตนเองตั้งแต่กำเนิดประเทศจากรัฐอาณานิคมทั้ง ๑๓ รัฐ เป็นที่น่าสังเกตว่าทุกครั้งที่สหรัฐฯ จะออกมาปฏิบัติการทางทหารนอกประเทศจะต้องอ้างอิงถึงเสรีภาพของมนุษยชาติเสมอ เช่น ในสงครามอ่าวเปอร์เซียครั้งที่ ๒ หรือสงครามต่อต้านการก่อการร้ายในอัฟกานิสถาน ดังนั้น ระเบียบโลกและสันติภาพที่เป็นเป้าหมายของสหรัฐฯ สามารถแลงมาได้ด้วยการใช้กำลังทหารที่มุ่งรักษาเสรีภาพของสหรัฐฯ และโลกเอาไว้ไม่จำเป็นต้องใช้วิถีทางสันติเสมอไป

ภาพ สันติภาพจากการเป็นผู้ครองอำนาจของสหรัฐฯ

ที่มา: <https://medium.com/connecting-dots/pax-americana-is-dead-long-live-pax-americana-1db092584ad>

เมื่อพิจารณาเงินที่กำลังก้าวขึ้นมาท้าทายระเบียบโลกเสรีที่เป็นมรดกของอังกฤษและสานต่อโดยสหรัฐฯ แล้ว ผลที่จะเกิดขึ้นเป็นไปได้สองทางคือความร่วมมือระหว่างมหาอำนาจทั้งสองที่จะเห็นเป้าหมายของสันติภาพโลกเหมือน ๆ กัน หรือความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจทั้งสองอันจะนำไปสู่สงครามเพื่อความเป็นเจ้า (Hegemonic War) อย่างเช่นสงครามโลกทั้งสองครั้ง แต่ผลจะเป็นอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในทางการเมืองระหว่างประเทศว่าจะใกล้เคียงกับหนทางใดมากกว่ากัน ในที่นี้จะเสนอภาพที่เป็นไปได้มากที่สุดในความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจทั้งสอง โดยมองจากสำนักอังกฤษและระเบียบโลกเสรี

เหตุปัจจัยที่ทำให้เงินสามารถก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจลำดับสองของโลกอย่างในปัจจุบัน จากการทำประเทศซึ่งเกือบจะล่มสลายลงจากสงครามคอมมิวนิสต์และการปฏิวัติวัฒนธรรมก็คือการปรับประเทศให้เป็นสมัยใหม่ใน ๔ ด้าน สมัย เด็ง เสี่ยวผิง ช่วงทศวรรษที่ ๑๙๗๐ จากนั้นมาเงินก็พัฒนาประเทศอย่างมีแผนและเป็นระบบ ผนวกกับการเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุด ความสำเร็จนี้จึงเกิดขึ้น คำถามสำคัญคือ นโยบายที่ทันสมัยดังกล่าวมีแนวคิดจากอะไร คำตอบอยู่ที่ความเป็นสมัยใหม่ (Modernization) ซึ่งหมายถึงการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางอุตสาหกรรมและการคมนาคมสี่ล้อสารให้ทันสมัยจากการที่ระบบเศรษฐกิจพึ่งพาเพียงเกษตรกรรมอย่างเดียว จีนเปิดรับระบบทุนนิยมภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุนี้จึงไม่เกินจริงหากจะกล่าวว่าเงินอาศัยระเบียบโลกเสรีที่เป็นผลมาจากการสร้างของอังกฤษและมีสหรัฐฯ มารับช่วงต่อในการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจ ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีเป็นเงื่อนไขจำเป็นไม่ใช่เพียงแค่การพัฒนาของจีนเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความอยู่รอดของเงินเองด้วย

หากพิจารณาปัจจัยทางการเมืองการทหารของสหรัฐฯ แล้ว ลำพังกำลังรบและเทคโนโลยี ยังเหนือกว่าเงินมาก เช่น จำนวนเรือบรรทุกเครื่องบินที่มีมากกว่าหลายเท่า เป็นต้น ไม่สามารถจินตนาการได้เลยว่าเงินจะกล้าเปิดฉากทำสงครามกับสหรัฐฯ ไม่เพียงแต่จะไม่คุ้มค่าและเสี่ยงสูงแล้ว ยังไม่มีเหตุผลใดจะรองรับว่าเงินมีนโยบายจะทำเช่นนั้น และที่สุดแล้วเงินยังไม่สามารถหาระเบียบโลกแบบใหม่ที่จะสามารถมาทดแทนระเบียบโลกเสรีเดิมของสหรัฐฯ ได้ จีนจึงจำเป็นต้องพัฒนาประเทศภายใต้ระเบียบโลกเสรีเช่นนี้ อยู่ต่อไป ปัจจัยเรื่องการค้าเสรีและองค์การระหว่างประเทศที่สนับสนุนสันติภาพโลก ยังคงยับยั้งมหาอำนาจทั้งสองไม่ให้เผชิญหน้ากันทางทหารโดยตรง

บทสรุป

การที่สหรัฐฯ ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่ง หลังสงครามเย็นไม่ใช่เรื่องบังเอิญ คำอธิบายสำคัญอยู่ที่มรดกทางความคิดของอังกฤษที่สร้างเอาไว้ก่อนที่จะสูญเสียสถานะความเป็นมหาอำนาจในช่วงสงครามโลกทั้งสองครั้ง อังกฤษวางรากฐานทางความคิดในเรื่องระเบียบโลกเสรีให้กับสหรัฐฯ ไม่ว่าจะเป็ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีทุนนิยม หรือระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย^๑ สหรัฐฯ มาต่อยอดทางความคิดในช่วงระหว่างสงครามโลกทั้งสองครั้งจนกระทั่งเกิดเป็นกลไกทางการเมืองระหว่างประเทศใหม่ คือองค์การระหว่างประเทศที่สนับสนุนเสรีภาพและสันติภาพโลก ระเบียบโลกเสรีดังกล่าวต่อสู้กับอุดมการณ์ทางการเมือง ๒ แบบ คือ ทหารนิยมฟาสซิสต์ (ขวา) และสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (ซ้าย) มาตลอดศตวรรษที่ ๒๐ จนกระทั่งระเบียบโลกเสรีได้รับชัยชนะ ความสมเหตุสมผลภายในตัวแนวคิดเสรีนิยมที่มีมากที่สุดหรือจะกล่าวได้ว่าขัดแย้งในตัวเองน้อยที่สุดทำให้ในทางปฏิบัติสามารถนำมาใช้ได้และสร้างระเบียบทั้งการเมืองในประเทศและระหว่างประเทศได้ เป็นเนื้อเดียวกันอย่างลงตัว ทั้งหมดทั้งหมดนี้เป็นมรดกของเจ้าจักรวรรดินิยมอังกฤษที่พัฒนามาเป็นระเบียบโลกเสรีภายใต้การนำของสหรัฐฯ ในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- ^๑ E. H. Carr, *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939*, reissued with a new preface from Michael Cox (London: Palgrave Macmillan, 2016), p. 19.
- ^๒ Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, 3rd ed. (London: Palgrave, 2002), pp. 1-72.
- ^๓ Angus Maddison, *The World Economy: A Millennial Perspective* (Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2001), p. 97.

- ๔ Rein Taagepera, “Expansion and Contraction Patterns of Large Polities: Context for Russia” *International Studies Quarterly* 41, 3 (September 1997): 475-504.
- ๕ “The World Factbook – Central Intelligence Agency” www.cia.gov. Archived from the original on 5 January 2010.
- ๖ Ashley Jackson, *The British Empire: A Very Short Introduction*. (Oxford: 2013), pp. 5-6.
- ๗ Niall Ferguson, *Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power* (New York: Basic Books. 2004), p. 3.
- ๘ Thomas Oatley, *International Political Economy*, 6th ed. (London: Routledge, 2019), p. 33.
- ๙ Alfred Thayer Mahan, *The Influence of Sea Power upon History 1660-1783*, 15th ed. (Boston: Little, Brown, and Company, 1898), p. 1.
- ๑๐ John Locke, *Two Treatises of Government*, edited by Thomas I. Cook (New York: Hafner Press, 1974)
- ๑๑ Beate Jahn, *Liberal Internationalism: Theory, History, Practice* (New York, NY: Palgrave Macmillan, 2013)
- ๑๒ Karen Rasler and William R. Thompson, *Puzzles of the Democratic Peace: Theory, Geopolitics and the Transformation of World Politics* (New York: Palgrave Macmillan, 2005)
- ๑๓ Immanuel Kant, “Toward Perpetual Peace: A Philosophical Sketch,” in *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*, edited and with an introduction by Pauline Kleingeld; translated by David L. Colclasure (New Haven: Yale University Press, 2006)
- ๑๔ ขจรศักดิ์ สิทธิ, “แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก,” ใน เอกสารการ สอนชุดวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มสธ., ๒๕๕๕), หน้าที่ ๓ หน้า ๑๗.
- ๑๕ คาร์ล โปแลนด์, *เมื่อโลกพลิกผัน: การปฏิวัติอุตสาหกรรม จุดกำเนิดการเมืองและเศรษฐกิจ ยุคปัจจุบัน* (The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time), แปลโดย ภัควดี วีระภาสพงษ์; คำนำเสนอโดย พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ (นนทบุรี: ฟ้ายูนิอัน, ๒๕๕๙)